

Hrvati u Švedskoj

Koliko god je ljubav prema domovini jaka, Hrvati su emocionalno vezani i uz zemlju koja ih je primila, dala im utociste i mogucnost za rad i zivot onda kad im to vlastita domovina nije mogla pruziti. Uz ovu zemlju vezu ih i djeca koja su se ovdje rodila i koja Svedsku, bez rezerve, smatraju svojom domovinom. Kao drzava, Svedska postoji jos od vremena Vikinga i nikada nije bila okupirana. Parlamenat (Riksdag) je prvi puta bio okupljen 1435. godine, a vec 1634. godine postoji ustav koji odredjuje ovlasti drzavnog tijela. Vrijeme kralja Karla XII (1682.-1718.) obiljezeno je samovladjem, ali drzavom opet vlada parlament izmedju 1720.-1722. Godine 1722. kralj Gustaf III. opet preuzima vlast drzavnim udarom i ponovno uvodi apsolutizam. Godine 1809. opet je uspostavljen ustav, koji je ogranicio kraljevu vlast, a parlamentu dao vecu moc. Kralj se prije donosenja vaznih odluka morao savjetovati s ministrima. Taj je ustav formalno bio na snazi sve do 1974. godine.

Dinastija Bernadotte je na svedskom prijestolju od godine 1818. Svedska je kao velika sila onoga doba vodila ekspanzionisticku politiku te vodila ili sudjelovala u ratovima diljem Europe. Glavni neprijatelj je bila Rusija na istoku. Sa svojih ratnih pohoda, osobito po Poljskoj i Ceskoj, donosili su u Svedsku, kao ratni plijen, predmete od neprocjenjive vrijednosti za kulturu i povijest tih zemalja. To kulturno blago sada se nalazi po svedskim muzejima. Tko zna, mozda su ta kulturna blaga bila na taj nacin spasena od unistenja tijekom 2. svjetskog rata.

Kako je zemlja kroz te ratove silno osiromasila, nakon nekoliko teskih poraza, dogodio se slom te velesile. Bilo je nekoliko pokusaja stvaranja unije skandinavskih zemalja (Danska, Norveska i Svedska), ali nijedan pokusaj nije dao trajne rezultate. Osobito je medju studentima jedno vrijeme (1840-tih godina) bio vrlo popularan takozvani skandinavisticki pokret, koji je imao za cilj stvaranje zajednickog bloka skandinavskih zemalja, ali ni taj pokret nije bio dugog vijeka.

1905. godine doslo je do raskida svedsko-norveske unije i od tada te zemlje idu svaka svojim putem. No ti raskidi nam ipak pokazuju da je i najteze probleme moguće riješiti mirnim putem. Poučno je da odnosi izmedju Svedske i njenih susjeda nikada nisu bili bolji nego nakon potpunog osamostaljenja svake od tih zemalja.

Sredinom 19. stoljeca poceo je naporan proces ekonomskog razvitka (skolstvo, reforme u poljoprivredi, izgradnja infrastrukture i industrije), sto je i danas temelj svedskog blagostanja. To je bio bolan proces napustanja sela, mijenjanja socijalnih odnosa, stvaranja proletarijata itd. Osim toga, krajem 1860-tih godina je zbog elementarnih nepogoda (jake zime, proljetni mrazovi, susna ljeta) doslo do masovne emigracije, osobito u Ameriku. Samo 1887. godine Svedsku je napustilo 47.000 ljudi, a tijekom 50 godina 750.000 Svedjana je napustilo svoju domovinu u potrazi za boljim zivotom u Americi.

Krajem 19. stoljeca osnivaju se danasnje politicke stranke; Socijaldemokrati, Liberali, Seljacka stranka i Konzervativna stranka. Za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata, Svedska je bila neutralna. Tadasnja koalicijska vlada uspjela je zadržati zemlju izvan rata, sto diplomatskom vjestinom, sto

srecom i ustupcima Hitlerovoj Njemackoj. Izmedju 1939. i 1960. bruto nacionalni dohodak se udvostrucio, a ekonomski polet je nastavljen i 1960-tih godina. Svedska je clanica Europske Unije od 1. siječnja 1995. godine.

Gospodarsko stanje

Bruto nacionalni dohodak po stanovniku iznosi 26.000 USD.

Udio raznih privrednih grana u BND:

Poljoprivreda i sumarstvo – 2 posto

Industrija i gradjevinarstvo – 31 posto

Usluge drzavnog sektora – 67 posto

Svedska izvozi robe u vrijednosti 96 milijardi USD, a uvozi 82 milijardi dolara godisnje. Cilj svedske ekonomske politike je dugo bio posao za sve, visoka razina blagostanja u kombinaciji s ekonomskim rastom i pravednom podjelom dobara. Ulaganja u drustveni sektor dovela su do porezne razine, koja je desetljećima bila medju najvisima u svijetu. Ta je politika poznata pod imenom “svedski model”.

Sredinom 1970-tih godina svedsko gospodarstvo suocilo se s padom industrijske proizvodnje i porastom nezaposlenih. Svedski drzavni dug se povecavao. Od 1992. do 1993. konjunktura se dodatno pogorsala, pa je tecaj svedske krune pao za 20 posto. Tek 1995. godine nastupio je opet porast u svedskom gospodarstvu. Svedska je stekla svjetski glas kroz zakladu Alfreda Nobela (1883-1896), bogatog industrijalca i pronalazaca, koji je sav svoj imetak, stecen proizvodnjom dinamita (njegov pronalazak), darovao zakladi iz koje ce se godisnje dijeliti nagrada onima koji su ucinili “najvise koristi za covjecanstvo”.

Na dan smrti Alfreda Nobela (10. prosinca) dodjeljuje se svake godine u Stockholmu, na posebnoj svecanosti, nagrada onima koji su ucinili vazna otkrica na polju fizike, kemije, fiziologije, medicine i ekonomije te nagrada za osobito vrijedno djelo iz knjizevnosti. Ovu nagradu urucuje kralj. Nagrada za mir urucuje se u glavnom gradu Norveske, Oslu, i takodjer tradicionalno u svecanom ambijentu, prima se iz kraljevih ruku.

Prvi hrvatski tragovi

Dr. Mladen Ibler, bivsi hrvatski veleposlanik u Svedskoj, proucavanjem povijesti nordijskih zemalja otkrio je da je Erik Pomeranski (1382.-1459.), zajednicki kralj Danske, Svedske i Norveske, imao na svom dvoru Stegeborg skoro sedam godina, kao svog namjesnika, viteza po imenu Johannes Franchi. Proucavajuci mnoge izvore i povelje, koje su do sada bile potpuno nepoznate hrvatskim povjesnicarima, dosao je do zakljucka da se tu radi o Ivanu Frankopanu, sinu Nikole III Frankopana.

Svakako zanimljiv i neobicna podatak koji ukazuje na povezanost starog hrvatskog plemstva s Europom i dalekim sjeverom. U borbama koje su opecpoznate kao tridesetogodisnji rat (1618-1648) sudjelovali su i Hrvati na strani Habsburgovaca i to u jedinicama generala Wallensteina. Racuna se

da je u tom ratu sudjelovalo oko 100.000 Hrvata, vecinom konjanika. U tim ratnim sukobima poginuo je kod Luetzena 1632. godine i sam svedski kralj Gustav II Adolf – neki tvrde od hrvatskih konjanika, dok drugi povjesnicari to opovrgavaju.

U svakom slucaju su hrvatske cete bile tvrdi orah za Svedjane, jer se u izvjestajima, koje je kralj Gustav II Adolf slao s bojnog polja cesto govori o teskim okrslajima s “hrvatskim vragovima”. U tom ratu sudjelovao je na strani Habsburga i grof Petar Zrinski, koji je kasnije tragicno zavrrio u beckom Novom Mjestu. Zanimljiv spomen na to doba i na prisutnost Hrvata u tim ratovima, nalazi su u dvorcu Laeckoe, na obali jezera Vaenern u Svedskoj. Taj dvorac je bio vlasnistvo ugledne plemicke obitelji De la Gardie. U tom dvorcu jedna dvorana je posvecena uspomeni na Westfalski mir (1648.) kojim je završen tridesetogodisnji rat. Na stropu te dvorane naslikani su grbovi svih zemalja s kojima je Svedska u tom ratu ratovala. Medju tim grbovima nalazi se i hrvatski.

No Svedjani i Hrvati nisu se sretali samo na bojnopolju, nego se njihove veze protezu i na kulturno podrucje. Poslije smrti Gustava II Adolfa, na svedsko prijestolje dolazi njegova kcer Kristina (1629.-1689.), koja se kasnije odrekla krune, otputovala u Rim, presla na katolicnu vjeru i posvetila se kulturnom radu. U Rimu je osnovala, po klasicnom uzoru, znanstvenu dvorsku Akademiju medju cijim clanovima je bilo i Hrvata, poput Nike Radulovica, izaslanika Dubrovacke Republike u Rimu, koji je kasnije postao kardinal te Stjepka Gradica, upravitelja vaticanske knjiznice. Odusevljen sto je kraljica presla na katolicizam i posvetila se kulturnom radu, hrvatski knjizevnik Junio Palmotic (1606.-1657.) posvetio joj je svoj ep “Kristijada”. Djelo je tiskano bez posvete, jer kraljica nije dozvoljavala nikakve pocasti za zivota.

Novija doseljavanja Hrvata

Jedan od rijetkih Hrvata, koji je doktorirao u Svedskoj (na sveucilistu u Stockholmu, na instituciji za balticke i slavenske jezike) je dr. Borislav Arapovic. On je u svojoj doktorskoj disertaciji razradio neke uvjete stvaranja i stil knjige Miroslava Krleze “Hrvatski bog Mars”. Pise pjesme i prozu na hrvatskom i svedskom jeziku. Trenutno je direktor Instituta za prevodjenje Biblije u Stockholmu.

Na sveucilistu u Uppsali studirali su prof. Tomsilav Ladan i Ivan Slamnig. Kao “dvorski dirigent” djelovao je u Stockholmu nekoliko godina maestro Andjelko Klobucar. Od znacajnih likovnih umjetnika svakako treba spomenuti Zlatka Jakusa, koji je postigao veliki ugled kao umjetnik i idejni zacetnik citavog niza svedskih postanskih maraka; Vladimira Becka, poznatog po svojim slikama na platnu, staklu i akvarelima, te umjetnika Kazimira Djurica. Kao snimatelji ime su stvorili Nikola Majstorovic (na svedskoj televiziji) i Antonija Dubravka Carnerud (slobodna umjetnica). Kao novinarka dobar glas uziva Sonja Bennet.

Za vrlo dobro organiziranje Hrvata u Svedskoj vrlo zasluzan je izmedju ostalih i Branko Salaj, koji je nakon obnove hrvatske drzave obnasao razne duznosti u hrvatskoj diplomatskoj sluzbi. Iako su u borbi za priznanje hrvatskog jezika (u skolskoj nastavi materinskog jezika) vaznu ulogu odigrali sami roditelji svojim slozanim i odlucnim nastupom, kao pojedince, koji su se osobito istakli u toj borbi, treba

spomenuti u prvom redu Stjepana Vasaria, ucitelja hrvatskog jezika u Olofstroemu, koji je kao prvi izborio to pravo za svoje učenike te Branka Salaja (Stockholm) i Vladimira Rozijana (Lund).

Od sredine 1950-tih godina do kraja 1960-tih godina, dolazi u Svedsku oko 20.000 hrvatskih useljenika (tocan broj nije moguće ustanoviti zbog manjkavosti u statistikama). Rijec je o politickim izbjeglicama iz austrijskih i talijanskih sabirnih logora, ali velikom vecinom o radnicima, takozvanim ekonomskim emigrantima, koji su dosli traziti bolje uvjete rada i zivota. Veliki broj ih se ukljucio u novosnovana hrvatska drustva, koja nisu bila pod kontrolom jugoslavenskih vlasti.

Drugi, da bi izbjegli sikaniranje od strane jugoslavenskih agenata, organizirali su se u Hrvatskoj interesnoj zajednici, koja je bila pod nadzorom i strogom kontrolom Jugoslavenskog saveza. Krahom Jugoslavije i uspostavom neovisne hrvatske drzave, ti ljudi su kolektivno u okviru svojih cjelokupnih drustava istupili iz Jugoslavenskog saveza i zatrazili clanstvo u Hrvatski savez. Nedugo po svom dolasku u Svedsku (pocetkom 60-tih godina), Hrvati osnivaju svoja prva drustva. Kako su to vecinom politicki emigranti, ona dobivaju cesto politicki predznak. S vremenom u njima prevladava kulturni i sportski rad, no jaka nacionalna linija ostaje uvijek prisutna. Najstarija hrvatska drustva u Svedskoj su NK Croatia (1962.) u Malmoeu i HD Velebit (1964.) u Goeteborgu.

Savez hrvatskih drustava kao krovna organizacija

Kad su se ta drustva organizacijski ucvrstila, na prijedlog Drustva prijatelja Matice Hrvatske, HD Matija Gubec, dolazi 1978. godine do osnivanja Saveza hrvatskih drustava u Svedskoj. Od tada je Hrvatski savez onaj koji zastupa Hrvate u raznim prilikama, na primjer u Vladinom savjetu za useljenike i drugim svedskim drzavnim savjetodavnim tijelima. Dolaskom novih radnika iz domovine sredinom 1960-tih godina povecava se broj clanova u nasim drustvima. No mnogi odlaze u drustva Hrvatske interesne zajednice, koju kontrolira Jugoslavenski savez.

Raspadom Jugoslavije 1991. godine, raspada se i Jugoslavenski savez, jer ga napustaju svi osim Srba i Crnogoraca. (Jugoslavenski savez je medjutim ostao vegetirati i dalje, pod imenom "Svesrpski jugoslavenski savez" i to s istim brojem papirnatih clanova kao i prije raspada Jugoslavije.) Nakon 1991. godine sva drustva iz te Interesne zajednice prelaze u Hrvatski savez, tako da ta krovna organizacija Hrvata u Svedskoj danas okuplja 32 drustva s ukupno sest tisuca clanova. Vecina drustava njeguje hrvatsku narodnu glazbu, pjesmu i ples pa Hrvatski savez organizira svake godine "Smotru hrvatske kulture" na kojoj drustva nastupaju s vlastitim tockama. Vrlo je ziva i sportska djelatnost i njom se bavi takodjer veliki broj drustava. Savez organizira godisnje turnire u nogometu. Najuspjesnije momcadi su NK Croatia u Malmoe, koja je jedne godine usla cak u 2. ligu svedskog nogometnog natjecanja, te Croatia i Velebit iz Goeteborga.

HD Velebit u Goeteborgu ima vlastitu zgradu u kojoj su smjestene drustvene prostorije. Dom HD Velebit sagradjen je uglavnom sredstvima i radom samih clanova. U Helsingborgu je HKSD Croatia koncem 1997. godine uselila u svoj vlastiti dom. Ostala drustva unajmljuju svoje prostorije od opcina ili se snalaze na neki drugi nacin. Drustvo prijatelja Matice hrvatske (ogranci postoje u Stockholmu,

Joenkoepingu i Olofstroemu) imaju u svom programu samo kulturnu i humanitarnu djelatnost: organiziraju se predavanja ili studijske grupe po ograncima, te izlozbe.

Pod pokroviteljstvom Hrvatskog saveza organizirano je vec desetak predavanja po raznim drustvima u mjestima gdje ima organiziranih Hrvata. Obicava se pozvati predavace iz domovine, koji su strucnjaci na svojim podrucjima, i oni – kao takvi – obradjuju neke aktualne teme. Najpopularnija su predavanja iz podrucja kulture, povijesti i politike. Osim toga, sva drustva se bave i humanitarnim radom, koji je cesto na istaknutom mjestu u programu djelatnosti. Posebno treba naglasiti rad hrvatskih dusobriznika, koji se od 1969. godine brinu za opstojnost vjerske i nacionalne svijesti medju Hrvatima Svedske.

Tu treba svakako spomenuti kao najzasluznije velecasnog Vargica (iz Djakova), Vjekoslava Lasica, Franju Prsteca, Josipa Vasilinu, Stjepana Biletica, Josipa Krokeka, Stipu Sosica i Vladimira Svendu. Oni su, kao nitko prije njih, upornim i strpljivim radom uspjeli dovesti hrvatsko iseljenistvo na ovu razinu (vjerski i nacionalno) na kojoj se ona danas nalazi.

Popis drustava uclanjenih u Hrvatski savez i njihova gradska sjedista

Knez Branimir – Vaexjoe
Matija Gubec – Joenkoeping
Tomislav – Boras
Matija Gubec – Stockholm
Vladimir Nazor – Eskilstuna
Jadran – Gislaved
Croatia-Katarina Zrinski – Goeteborg
Sokadija – Goeteborg
Zagreb – Hallstahammar
Marko Marulic – Halmstad
Croatia – Helsingborg
Velebit – Goeteborg
Croatia-91 – Joenkoeping
Stjepan Radic – Katrineholm
Croatia – Landskrona
Jadran Lilla – Edet
Ljudevit Gaj – Ljungby
Marjan – Malmoe
Jadran – Malmoe
Mladost – Malmoe
Hrvatska zena – Malmoe
Croatia – Malmoe
Mladi Hrvati – Malmoe
Croatia – Motala

Croatia – Norrkoeping
Kune – Naessjoe
Matija Gubec ogranak – Olofstroem
Plitvice – Skillingaryd
Dubrovnik – Soedertaelje
Hrvatsko drustvo – Uppsala
Hrvatsko drustvo – Vingaker
Hrvatsko drustvo – Vaenersborg
Croatia – Vaernamo

Hrvatski doprinosi zivotu Svedske i svedski doprinosi Hrvatskoj

Hrvati su se poceli useljavati u Svedsku tek nedavno, poslije Drugog svjetskog rata. To su bili emigranti, invalidi, bolesni i starije osobe koje su ostale po izbjeglickim logorima Austrije i Italije. Svedska ih je primila iz humanitarnih razloga. Bolesni su bili smjesteni u sanatorije i bolnice na liječenje, invalidi i stariji dobili su socijalnu pomoc, a mladima je dano zaposlenje, najcesce u industriji.

Kasnije, 60-tih godina dolaze radnici koji su objerucke prihvaceni, jer je u to vrijeme Svedska oskudijevala s radnom snagom. Tako su Hrvati nasli zaposlenja u teskoj i lakoj industriji, tvornicama automobila, brodogradilistima, tekstilnoj industriji i slicno. Svugdje su se dokazali kao dobri i pouzdani radnici. Kako su mnogi od njih brzo svladali svedski jezik, dobro su napredovali na svojim radnim mjestima i dobivali odgovornije poslove. Mnogi su otvorili vlastite radionice, a neki su dobili i odgovorne sluzbe u vecim ustanovama ili poduzecima. Svedska priznaje da su ti radnici bili veliki dobitak i da su, bez sumnje, dobar dio sebe ugradili u zemlju.

Tako je prva generacija svojim radom stvorila povoljnije uvjete zivota drugoj generaciji, kojoj su sada otvorena vrata i mogucnosti skolovanja i napredovanja. Vec sada imamo vrsnih tehnicara, inzenjera, lijecnika i ucitelja hrvatskog podrijetla. To je zamjetan napredak za tako kratko vrijeme.

Koliko su god nasi radnici bili sputani u svom djelovanju zbog nedovoljnog poznavanja jezika, ipak im je uspelo probuditi zanimanje i simpatije Svedjana za hrvatsko pitanje u Jugoslaviji. Osim nekoliko casnih pojedinaca, intelektualaca, mnogi “uceni” Hrvati u Svedskoj su zakazali po tom pitanju. Neki Svedjani su se u tolikoj mjeri zalagali za pravedno rjesavanje “hrvatskog cvora”, da ih je Hrvatski savez imenovao “pocasnim Hrvatima”. Rijec je o uglednim politicarima, parlamentarcima, novinarima i kulturnim djelatnicima: Andres Kueng, Ulla Tillander, Bengt Westerberg, Margareta Wiklund, Ralf Lindstroem, Bertil Fiskesjoe, Gunnel Liljegren, Lars Eklund, Arvid Fredborg, Kerstin Friberg, Kent Skorvik, Anders Ljungberg, Sune Olfson i Ingrid Ydén-Sandgren.

Kao poseban pothvat i doprinos sirenju hrvatske kulture moramo spomenuti izdanje knjige “Fiskafaenge och fiskaresamtal” (Ribanje i ribarsko pregovaranje) Petra Hektorovica, u izdanju izdavacke kuce Renaessans u Goeteborgu 1994 godine. Hrvate je osobito zaduzio dr. Arvid Fredborg

svojom studijom "Serber och kroater i historien" (Srbi i Hrvati u povijesti). 1986. godine je konacno, nakon velikog napora djelatnika Hrvatskog saveza, izasao Svedsko-hrvatski rjecnik u izdanju Skolske uprave Svedske i izdavacke kuce Esselte studium. Zapazena knjiga je reportaza iz Domovinskog rata Pera Svenssona "Hem till kriget" (Domovina u ratu). U toj knjizi Per Svensson pokusava prikazati dogadjaje u Hrvatskoj 1991. godine iz jedne povijesne perspektive.

Hrvatski pisci, izdavastvo i publikacije

Kako je hrvatska emigracija u Svedskoj novijeg datuma, jos se nije uspjela toliko udomaciti i ucvrstiti da bi iz vlastitih redova mogla dati ozbiljnije pisce. Ta je djelatnost bila ogranicena na pisanje debatnih clanaka u novinama, pisanje i tiskanje letaka i sl. No, kao pisca svakako treba spomenuti Borislava Arapovica, koji pise pjesme i prozu. Neka su mu djela prevedena na svedski jezik. On se kao direktor Instituta za prevodjenje Biblije bavi i izdavackom djelatnosti u okviru svoje ustanove. Od izdavackih djelatnosti svakako treba spomenuti "Hrvatski glasnik", glasilo Hrvatskog saveza u Svedskoj. Glasnik izlazi cetiri puta godisnje i u njemu suradjuju clanovi Saveza.

Drustvo Matija Gubec je od svog osnutka izdavalo za svoje clanstvo i prijatelje drustvenu "Okruznicu". Branko Salaj je u Stockholmu izdavao list "Poruka slobodne Hrvatske". Taj list je s vremenom prestao izlaziti. Nadalje, on je uredio i izdao zbirku dokumenata sa sudjenja dr. Franji Tudjmanu 1981. godine pod naslovom "Na braniku povijesne istine", te knjizicu "Predgovor knjige dr. Franje Tudjmana - Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi". Salaj je takodjer preveo i izdao u nakladi drustva Matija Gubec izbor iz studije Branka Franolice "Det kroatiska litteraera spraket" (Hrvatski knjizevni jezik).

Drustvo Croatia iz Joenkoepinga (drustvo se kasnije uklopilo u drustvo prijatelja Matice hrvatske - Matija Gubec) izdavalo je 1960-tih godina bilten KOP (Kroatisk opinion). Bilten je uglavnom donosio i prenosio clanke i komentare o Hrvatskoj na svedskom jeziku. U nakladi Instituta za vanjsku politiku, Diana Madunic je izdala knjizicu pod naslovom "Kroatiens svara vaeg mot demokrati" (Teski put Hrvatske do demokracije). U toj publikaciji je ukratko obradjena hrvatska povijest borbe za samostalnost.

Hrvatske zrtve

Vec pri dolasku Hrvata u Svedsku (pocetkom 1960-tih godina) interes za drustveni rad je bio velik. Kako su tu prvu grupu sacinjivali uglavnom ljudi iz izbjeglickih logora, razumljivo je da su drustva, koja su oni osnivali, imala jaku politicku komponentu. Veliki utjecaj na ta drustva imali su pokreti i organizacije poput HOP-a i Drna, a u manjoj mjeri HDO. Djelovanje Udbinih agenata, medju kasnije pridostlim radnicima iz domovine, takozvanim pasosarima, imalo je za ucinak da je i dobar dio tih radnika pristao uz ta drustva pa su ta drustva prerasla u kulturna i sportska drustva, ali sa jednom jako naglasenom politickom notom.

Izgleda da je najcvrsce uporište organiziranog hrvatstva bilo u Goeteborgu, pa je Udba dobar dio

svoje djelatnosti usredotocila na taj grad. Pred svedskim vlastima se sistematski ocrnjivalo Hrvate, radnike "pasosare" se zastrasivalo, a u jugotisku se Goeteborg oznacavao kao "zmijsko leglo". Na taj nacin htjelo se politicki neutralizirati Hrvate u Goeteborgu.

1971. godine jugoslavenske vlasti su uhitile Miljenka Hrkaca zbog navodne diverzantske djelatnosti i osudile ga na smrt. Da bi iznudili oslobodjenje Hrkaca, Ivan Vuicevic i Blago Mikulic okupiraju jugokonzulat u Goeteborgu (10. veljace 1971. godine) i u zamjenu za taoce traze slobodu za Hrkaca. Jugoslavija odbija pregovore i Vuicevic i Mikulic se nakon dva dana predaju svedskoj policiji. Za taj cin izrecena im je kazna od tri i pol godine zatvora.

Jos jedan pokusaj da se spasi Miljenko Hrkac ucinjen je 7. travnja 1971 godine. Miro Baresic i Andjelko Brajkovic okupiraju jugoslavensku ambasadu u Stockholmu s namjerom da uzmu ambasadora, Vladimira Rolovica, za taoce i da ga razmjene za Hrkaca. U nastaloj pucnjavi u ambasadi Rolovic bude tesko ranjen i nakon nekoliko dana umire. Baresic i Brajkovic se predaju policiji i nakon sudske rasprave bivaju osudjeni na doivotni zatvor. 15. rujna 1972. godine Tomislav Rebrina, Nikola Lisac i Rudolf Prskalo otimaju svedski zrakoplov na relaciji Goeteborg – Stockholm i u zamjenu za putnike i posadu traze oslobadjanje gore navedenih zatocenika. Svedska vlada pristaje na zamjenu i oni tako prelaze u Spanjolsku.

Poslije ovih dogadjaja politicki aktivni Hrvati dolaze pod jaku policijsku pasku. Donosi se poseban zakon o sprjecavanju "politickog terora", a koji je bio uperen protiv politicki aktivnih stranih drzavljana. U njemu se posebno spominju ustase i prvi put se naziv primjenjuje upravo nad Hrvatima u Goeteborgu. Da se osveti Hrvatima i da ustrasi aktivne rodoljube, Udba 15. prosinca 1975. godine, u ranim jutarnjim satima, pred stanom njegove obitelji u gradu Falkenberg, ubija Stipu Mikulica, jednog od glavnih osnivaca HD Velebit i predsjednika spomenutog drustva.

Stipu Mikulica Udba je smatrala posebno opasnim zbog njegove vodece uloge medju drzavotvornim Hrvatima. Takodjer se zna da je Udba tretirala ubojstvo Stipe Mikulica kao jednu potrebnu mjeru u pripremama i otklanjanja prijatnji drzavne posjete Tita Svedskoj, koja je uslijedila 1976. godine. Ubojstvo Stipe Mikulica nikad nije razrijeseno redovitim sudskim postupkom – ustanovljeno je samo da se radi o politickom umorstvu. Dva mjeseca kasnije policija u Goeteborgu zatvara izvjesnog Irfana Kuburasa zbog sumnje da je sudjelovao u umorstvu Stipe Mikulica. Poslije mjesec dana provedenih u pritvoru policija ga "zbog pomanjkanja dokaza" pusta na slobodu (u pola noci) te ga istog jutra, zajedno s obitelji, stavlja na zrakoplov za Beograd.

Hrvati i danas tvrde i cvrsto su uvjereni da svedska vlada nije htjela sudski rasplet ovoga slucaja. Onog trenutka kad su shvatili da se nece suditi samo Kuburasi nego i jugoslavenskom (drzavnom) terorizmu, zaustavljena je svaka istraga. Samo tjedan dana nakon pustanja Kuburasa, javni tuzitelj zatražio je njegovo ponovno uhicenje, valjda forme radi. U godinama poslije Drugog svjetskog rata pa sve do 50-tih godina pretjerani strah od velikog susjeda na istoku bio je uzrokom restriktivne politike prema politickim izbjeglicama, osobito onim iz istocne Europe, a cinjenica izrucivanja izbjeglica iz baltickih zemalja u Staljinovu Rusiju cinila je Svedsku manje privlacnom. Sredinom 50-tih godina

Svedska uzima – iz humanitarnih razloga – stanovit broj izbjeglica iz sabirnih logora u Austriji i Italiji, mahom starijih osoba, bolesnih i invalida, ljude koje nijedna druga drzava nije htjela primiti. Medju tim ljudima nalazio se i veci broj Hrvata.

Situacija se potpuno mijenja 60-tih godina: zbog pomanjkanja domace radne snage Svedska otvara granice ekonomskoj emigraciji. Uz emigrante iz slobodnih europskih zemalja (najvise iz Italije, Spanjolske i Grcke) dolazi i oko 50.000 osoba iz tadašnje Jugoslavije. Uz Makedonce, Slovence i Srbe najvise ima Hrvata. Kako doseljenici u Svedskoj nisu registrirani po nacionalnosti nego po drzavnom kljucu (imenu), tocan broj Hrvata je tesko odrediti, ali racuna se da ih je moglo biti od 15 do 17 tisuca.

Zivot Hrvata u Svedskoj danas

Nakon 1967. godine Svedska opet uvodi restriktivnu politiku u vezi s useljavanjem ili trazanjem zaposlenja, pa se nakon te godine broj Hrvata u Svedskoj povecava uglavnom spajanjem obitelji. Racuna se da bi sada u Svedskoj moglo biti oko 20.000 Hrvata. Najveci broj Hrvata koji su dosli u Svedsku 60-tih godina bili su radnici ili seljaci i oni su brzo nasli svoje mjesto u industriji koja je u to vrijeme vapila za radnom snagom, kao na primjer u brodogradilistu Kockums u Malmoeu, tvornici kuglicnih lezajeva SKF i tvornici automobila Volvo u Goeteborgu, te SAAB i Scania u Trollhaetti i Soedertaelju. Po tim gradovima doslo je do najvećih koncentracija nasih radnika. Druge, manje skupine, nasle su posao po manjim industrijskim centrima diljem cijele juzne Svedske.

Svedska je zemlja s vrlo visokim zivotnim standardom. Ne moze se reci da medju nasim useljenicima ima siromasnih, ali nema ni bogatih. Nasi su useljenici u Svedsku dolazili, u pravilu, praznih ruku, ali su uspjeli sebi i svojim obiteljima osigurati relativnu materijalnu sigurnost i prihvatljiv zivotni standard, a sve to stednjom i marljivoscu.

Prva generacija tih useljenika sada je u dobi od 50 do 60 godina starosti. To su uglavnom industrijski radnici s visokim zivotnim standardom. Vecina njih zivi u modernim stanovima (cca. 85 posto), a preostalih 15 posto u vlastitim kucama i otkupljenim stanovima. Drugu grupu cine Hrvati do 30 godina starosti koji su u Svedsku dosli kao djeca sa svojim roditeljima (20 posto) i oni koji su se rodili u Svedskoj (80 posto). Ogromna vecina mladih je poslije završene 9-godisnje osnovne skole nastavila skolovanje u tehnickom ili zanatskom sektoru (cca. 95 posto) dok je jedan vrlo mali dio pohađao visoke skole ili fakultete.

Razlog tako slabom interesu mladih Hrvata druge generacije za visoka strucna zvanja, i pored velikih i potpuno jednakih mogucnosti sto se pružaju svakom svedskom gradjaninu, mozda lezi u cinjenici da im njihovi roditelji, koji uglavnom dolaze sa sela ili prigradskih podrucja i sami imaju nizak stupanj obrazovanja, nisu bili u stanju dati potrebnu stimulaciju za vise studije. Mnogi mladi Hrvati su danas bez posla jer industrija trazi mlade ljude s visokom ili fakultetskom spremom. Za ocekivati je da ce treca generacija (s tim treba racunati) bolje znati iskoristiti mogucnosti stjecanja vise naobrazbe, koje im pruza ovo drustvo.

Do 1973. godine govorilo se o sto brznoj asimilaciji stranaca. Previše naglasena asimilacija imala je i svojih negativnih posljedica. Prva i druga generacija sve se manje razumiju. Mnogi roditelji nisu naučili djecu njihov materinji jezik, misleći da će im lakše biti započeti švedsku školu, a sami nisu dovoljno naučili jezik zemlje, kako bi mogli pomagati djeci i pratiti ih dok odrastaju. 1973. godine švedski parlament donosi zakon o uvođenju nastave materinskog jezika u dječje vrtiće i o učenju materinskog jezika u predškolskoj i školskoj nastavi. Pojam asimilacije zamijenjen je pojmom integracije. Dosljenici se ne bi trebali odreći svojih nacionalnih i kulturnih korijena niti jezika, nego se od njih očekuje da takvi kakvi jesu daju svoj doprinos sredini u kojoj žive. Kao što je "privremenost" odlaska iz domovine za mnoge iseljenike postala "trajnost", tako i integracija s vremenom prelazi u asimilaciju.

Djelovanje Crkve

Ovaj prikaz bi bio nepotpun kad bismo zanemarili rad hrvatskih svećenika. Kako u Švedskoj nije bilo hrvatskih katoličkih misija ni hrvatskih svećenika prije 1969. godine, za Hrvate se brinuo, uglavnom u svojoj zupi u Vaesterasu, mađarski isusovac vlc. Josip Bencik. Hrvatski svećenici su samo povremeno svracali u Švedsku na tjedan ili dva i tada bi obilazili mjesta u kojima su živjele veće skupine Hrvata. Tako su u Švedskoj boravili msgr. Zoric i Draganovic iz Rima i vlc. Mate Kolic iz Novog Zelanda.

U južnoj Švedskoj je jedno krace vrijeme djelovao đakovacki svećenik vlc. Vladimir Vargic, a nakon njegovog odlaska tu je dužnost preuzeo slovenski svećenik, vlc. Joze Flis. U jesen 1969. godine konačno dolazi dominikanac Vjekoslav Lasic, koji počinje organizirati duhovnu pastvu za Hrvate u Švedskoj. U jesen 1973. godine u Goeteborg dolazi zagrebacki svećenik vlc. Franjo Prstec, a skoro godinu dana kasnije i sarajevski svećenik Josip Vasilina u Stockholm. On ostaje u Stockholmu samo tri godine, pa ga nakon njegovog odlaska zamjenjuje vlc. Stjepan Biletic, također iz Sarajeva.

Tako su vlc. Lasic u Malmö (uz pomoć vlc. Kropka koji je imao sjedište u Kopenhagenu), vlc. Prstec u Goeteborgu i vlc. Biletic u Stockholmu obuhvatili veći dio južne Švedske u kojoj su boravile znatnije skupine Hrvata. S vremenom je došlo do promjena: vlc. Prstec odlazi u Njemačku, vlc. Lasic se vraća u Hrvatsku, pa na njihova mjesta dolaze vlc. Stipo Sosic i vlc. Vladimir Svenda. Osim svojih svećeničkih obaveza ti se svećenici bave i opsežnim kulturnim, socijalnim i karitativnim radom među hrvatskim useljenicima.

Katolička crkva u Švedskoj, koja je useljenička crkva, zbog težnje da se što prije udomaci i ukorijeni, da postane "švedska", nije bila naročito sklona našim svećenicima. Sve do 1978. godine kada je došao pomoćni biskup iz Hamburga, dr. Hubertus Brandenburg, i preuzeo vodstvo stockholmske biskupije, prevladavalo je mišljenje među župnicima, da u Švedskoj Gospodin Bog razumije švedski jezik (uz latinski). Smatrali su da nacionalni (osobito hrvatski) svećenici razjedinjuju župe, okupljajući vjernike samo na materinjem jeziku. Nažalost, još uvijek ima župnika i svećenika u Švedskoj koji zastupaju to stanovite.

Pogled u budućnost

Svedska kao država s visokim standardom, s dobro razvijenim socijalnim uređenjem, pruža svim svojim građanima, pa i useljenicima, dobre uvjete školovanja i jednake mogućnosti zaposlenja, a svaka diskriminacija suzbija se zakonom. Usto, dobro socijalno i zdravstveno osiguranje omogućava dostojan način života i u slučaju bolesti, nezaposlenosti ili starosti.

Zbog zemljopisnog smjesta na krajnjem sjeveru Europe, putovanja iz Švedske u Hrvatsku su dulja i napornija od onih iz ostalih europskih zemalja, a povezana su i s većim troškovima. To je bio jedan od razloga da su se posjeti domovini ograničavale na vrijeme godišnjih odmora (mjesec srpanj). Osim toga, sve do nestanka Jugoslavije naši iseljenici su i prilikom tih kratkih posjeta domovini često bili izloženi neugodnim "informativnim" razgovorima sa SUP-om; u svezi s tim raslo je međusobno nepovjerenje i sumnjicavost, pa su iz tih razloga mnogi odustajali od kratkih putovanja u Hrvatsku.

Ne treba posebno naglasavati činjenicu da je za politički aktivne pojedince, Hrvatska ostala zatvorena sve do 1990. godine. To su neki od razloga da su se mnogi Hrvati do te mjere integrirali u švedsko društvo da se osjećaju podvojeno; koliko god je ljubav prema domovini jaka, oni su emocionalno vezani i uz zemlju koja ih je primila, dala im utociste i mogućnost za rad i život onda kad im to vlastita domovina nije mogla pružiti. Uz ovu zemlju vezu ih i djeca koja su se ovdje rodila i koja Švedsku, bez rezerve, smatraju svojom domovinom. Rodjeni su u Švedskoj, švedski govore bolje nego hrvatski, naučili su se međusobno ophoditi na švedski način, pa se često ne mogu snaci u Hrvatskoj gdje u mnogim stvarima vladaju "druga pravila" igre. Drugim riječima, mladi Hrvati su se udomaćili u Švedskoj.

Osim toga, roditelji su im godinama predocavali idealiziranu sliku Hrvatske, onakvu kakvu su zapravo sami željeli, ali koja nije odgovarala stvarnosti i njihovim kasnijim iskustvima. Teško je reći koliki broj Hrvata će se vratiti u Hrvatsku za stalno. O tome za sada možemo samo nagađati, ali za očekivati je da će mnogi početi živjeti na dvije strane; veći dio godine u Hrvatskoj, a ostatak u Švedskoj s djecom i unucadi. Za mnoge su emigracija i "privremeni rad" jednostavno trajali predugo.

Tomislav Klobučar